

TÜRKİYE’DE İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİLERİ DIŞINDA YAYINLANAN DERGİLERDE YER ALAN DİN EĞİTİMİ KONULU MAKALELER ÜZERİNE BİR ANALİZ

Adem GÜNEŞ*

Makale Bilgisi

Makale Türü: Araştırma Makalesi, **Geliş Tarihi:** 29 Eylül 2018, **Kabul Tarihi:** 24 Kasım 2018, **Yayın Tarihi:** 31 Aralık 2018, **Atf:** Güneş, Adem. “Türkiye’de İlahiyat Fakültesi Dergileri Dışında Yayınlanan Dergilerde Yer Alan Din Eğitimi Konulu Makaleler Üzerine Bir Analiz”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 18/3 (Aralık 2018): 175-200.

Article Information

Article Types: Research Article, **Received:** 29 September 2018, **Accepted:** 24 November 2018, **Published:** 31 December 2018, **Cite as:** Güneş, Adem. “An Analysis on the Articles of Religious Education Published in Journals Other Than the Journals of Theology”. *Journal of Academic Research In Religious Sciences* 18/3 (December 2018): 175-200.

Öz

Türkiye’de ilahiyat alanında üretilen makalelerin yayınlandığı akademik dergiler, ilahiyat fakülteleri dergileri ve sosyal bilimler alanında yayın yapan diğer dergiler olmak üzere iki kategoriye ayrılmaktadır. Bu çalışma ilahiyat fakültesi dergileri dışındaki dergilerde yer alan din eğitimi konulu makaleleri analize tabi tutmaktadır. 1953-2018 yılları arasında kapsayan bu çalışmada, söz konusu dergilerde yayınlanan din eğitimi konulu makalelerin dergilere göre dağılımı, süreç içerisindeki niceliksel durumları, farklı disiplinlerin etkisi, kullandıkları bilimsel araştırma yöntemleri, konu tasnifi, yazar sayıları ve yabancı dilde yazma durumları gibi birçok açıdan analize tabi tutulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre bu dergilerde din eğitimi konulu 1029 makale tespit edilmiştir. Makaleler konu ala-

* Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Anabilim Dalı, admgunes58@gmail.com, Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0003-2369-6541>

nı itibariyle çok geniş bir yelpazede kaleme alınmıştır. Makelelerin çoğu kuramsal çalışmalar olup 1/3'den daha azı amprik yöntemler kullanmıştır. Bulgulara göre ortak araştırma yapma ve yabancı dilde yazma oranı düşüktür. Araştırma ilahiyat fakültesi dergileri dışında yayınlan dergilerdeki din eğitimi konulu makalelerin durumunu ortaya koyması açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Din Eğitimi Konulu Makale, İlahiyat Fakültesi.

An Analysis on the Articles of Religious Education Published in Journals Other Than the Journals of Theology

Abstract

The articles produced in theology in Turkey are published in journals of theology faculties and other social science journals. This study analyzes the articles on religious education published in journals other than the journals of theology. The purpose of this study covering the years 1953-2018 is to analyze in point of qualitative and quantitative situations, numerical distribution according to the journals, subject area diversity, scientific research methods used, contributions of different science branches, author numbers and foreign language writing. Research is a type of descriptive and cross-sectional screening based on document analysis and content analysis. There are 1029 articles with theme of religious education published in other journals except journals of theology faculty. According to the results of the research, the religious education articles have a very wide subject network and the majority of the articles should work at the theoretical level. Research is important in terms of revealing the latest state of religious education articles.

Keywords: Religious Education, Article on Religious Education, Theology Faculty.

Giriş

Türkiye’de din eğitimi 13 Mayıs 1980 tarihinde akademik bir kürsü olarak ilk defa Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde kurulmuştur.¹ Bu tarih birçok branşın bilimsel disiplin olarak ilahiyat bünyesinde müstakil olarak yer almasına göre geç bir tarih kabul edilebilir. Bu durumun Türkiye’de din eğitiminin geçirdiği problemlilerle ilgisi olmasının yanında din eğitiminin, teorisi olan bilimsel bir disiplin olarak düşünülmesi yerine sadece pratiği olan

¹ Nevzat Yaşar Aşkoğlu, “Din Eğitimi Bilimi’nin Türkiye’de Bağımsız Bir Bilimsel Disiplin Olarak Doğuşu ve Gelişimi”, *Diyana İlmî Dergi* 30/3 (1994): 88; Yıldız Kızılabdullah, “İlahiyat Fakültelerinin Kuruluşundan Bugüne Din Eğitimi Bilimi Alanında Yapılan Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme”, *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi* 2/1 (2009): 309.

bir uygulama alanı olarak algılanmasından da kaynaklanmaktadır.² Buna rağmen din eğitimi bilimi bu süreçte bilimsel olarak hızlı gelişmeler kaydetmiştir. Bir bilimsel disiplin olmanın gereği kendi metodolojisini ortaya koymuş, bununla birlikte oluşturduğu kendine ait konu alanlarında tez ve makale düzeyinde birçok araştırmanın gerçekleştirilmesine ortam oluşturmuştur.

Din eğitimi ile ilgili akademik çalışmalar, din eğitiminin anabilimsel dalı olmasından çok daha öncesine dayanmaktadır. Türkiye’de din eğitimi konulu akademik makalelerin yer aldığı en erken yayınlanan ilahiyat dergisi, Dârü’l-fünûn İlahiyat Fakültesi Mecmuâsı (1925-1933)³; ilahiyat dergileri dışında en erken yayınlanmaya başlayan ise, İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi’dir (1953-1995).⁴ Araştırmaya dahil olan en uzun ve 1956’dan günümüze kadar kesintisiz yayın yapan tek dergi Diyanet İlmi Dergi’dir.⁵ 1953-2018 yılları arasındaki 65 yıllık süreci kapsayan bu araştırmada, ilahiyat fakültesi dergileri dışında yayınlanan dergilerde yer alan din eğitimi konulu makaleler içerik olarak değerlendirilmiştir. Araştırmada kapsama dahil edilen bütün dergiler, hem kendi web sayfaları üzerinden hem Dergipark platformu üzerinden hem de TDV İSAM makale veri tabanından ayrı ayrı incelemeye tabi tutulmuştur. Uzun ve titiz bir çalışma sonucunda ulaşılan veriler, birçok açıdan değerlendirmeye tabi tutularak farklı görsellerle izah edilmiştir.

1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Lisansüstü tezler ve makale düzeyindeki araştırmalar, bütün akademik alanlardaki çalışmaların, nitelik ve nicelik bakımından seyri hakkında önemli ipuçları veren çalışmalardır. Din eğitimi alanında yapılan lisansüstü tezlerin içerik analizini yapan birtakım çalışmalar olmasına rağmen makalelerin analizini yapan çalışmaların sayısı oldukça sınırlıdır. Aslında bu araştırma, iki aşamalı bir çalışmanın ikinci aşamasıdır. Bu çerçevede Türkiye’de akademik dergilerde yayınlanan din eğitimi konulu makalelerin durumunu

² Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi* (Ankara: Gün Yayıncılık, 2001), 2.

³ İslamcı Dergiler Projesi, “Dârü’l-fünûn İlahiyat Fakültesi Mecmuâsı”, erişim: 20 Ağustos 2018, <http://katalog.idp.org.tr/dergiler/10/darulfunun-ilahiyat-fakultesi-mecmuasi>.

⁴ İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, “İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi”, erişim: 23 Ağustos 2018, http://ktp.isam.org.tr/pdfdrq/D00055/1953_1-4/1953_1-4_TOGANZV.pdf.

⁵ Diyanet İşleri Başkanlığı, “Diyanet İlmi Dergi”, 2018, <http://dergipark.gov.tr/did>.

tespit etmek, bu iki aşamalı çalışmanın genel amacıdır. Bu çalışmanın amacı ise, ilahiyat dergileri dışında yayınlanan dergilerde yer alan din eğitimi konulu makalelerin tespitini yaparak, içerik incelemesi yoluyla bu araştırmaların durumu hakkında bilgi sunmaktır. İlahiyat fakültesi dergilerinde yer alan din eğitimi konulu makalelerin son durumu ise, bir başka çalışmada değerlendirilecektir. Literatürde ilahiyat dergileri dışında yayınlanan dergilerde yer alan din eğitimi konulu makaleleri konu edinen herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Çalışmanın ilk olması, çoğunluğu ilahiyat dergileri dışındaki dergilerde yer alan din eğitimi konulu makalelerin son durumunu ortaya koyması ve bundan sonra yapılacak çalışmalara yol göstermesi açısından araştırma önem arz etmektedir.

2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, Türkiye’de ilahiyat fakültesi dergileri dışında sosyal bilimler alanında yayınlanan dergilerde yer alan din eğitimi konulu makaleleri, konu ve yöntem bakımından ele alan betimsel türde bir araştırmadır. 1953-2018 yılları arasındaki belirli bir dönemi incelemeye almasından dolayı kesitsel türde bir araştırmadır. Ayrıca araştırmada, doküman incelemesi ve içerik analizi yöntemleri kullanılmıştır. Araştırma ilahiyat fakültesi dergileri dışındaki dergilerdeki makaleleri incelemesinden dolayı da bir literatür taramasıdır. Araştırmada elde edilen veriler ise çoğunlukla istatistiksel olarak analize tabi tutulmuştur. Bu açıdan araştırma nitel yöntemin yanında nicel yöntemi de kullanan karma türde bir araştırmadır.

Veri toplama sürecinde öncelikle kapsama giren dergilerin bir listesi oluşturulmuş, daha sonra varsa öncelikle dergilerin kendi web sayfalarından, sonra da Dergipark ve İSAM gibi makale veri tabanlarından ilgili dergiler titizlikle tek tek taranmıştır. Ayrıca verilerin daha sağlam elde edilmesi ve kapsam dışında makale bırakılmaması açısından Türkiye’de ilahiyat ve İslami ilimler fakültelelerinde Din Eğitimi Ana Bilim Dalı’nda görev yapmış ve halen yapmakta olan 180’den fazla akademisyenin makale düzeyindeki yayınları tekrar ayrıca taranmıştır. Din eğitiminin, anabilim dalı olduğu 1980 yılından önce birçok farklı bilim dalındaki akademisyenin, bu alanda makaleler kaleme almış olması durumu göz önünde bulundurulurken tarama kapsamlı hale getirilmiştir. Bundan dolayı makaleler tespit edilirken başlığında *din eğitimi*, *değerler eğitimi*, *din ve eğitim*, *terbiye*, *din öğretimi* gibi temel kavramları başlığına yansıtan ancak, diğer bilim dallarında görev yapan akademisyenlerin

ilgili makaleleri de araştırmaya dâhil edilmiştir. Analize imkân sağlamanın bakımından elde edilen makaleler konu alanına ve yıllara göre tasnif edilmiştir. Makalelerin bir kısmı birden fazla konuya girebilecek içerikte olmasından dolayı, bu türde makalelerin başlığı ve içeriği incelenerek hangi konu merkezinde yoğunlaşıyorsa o konu alanında değerlendirilmiştir.

3. İlgili Literatür

Araştırmayla ilgili literatür incelendiğinde, Türkiye’de ilahiyat fakültesi dergileri dışında, sosyal bilimler alanında yayınlanan dergilerde yer alan din eğitimi konulu makalelerle ilgili doğrudan bir çalışma olmadığı görülür. Ancak ilahiyat fakültesi dergilerinde yer alan din eğitimi konulu makaleler hakkında makale ve kitap düzeyinde çalışmalar mevcuttur. Buna göre Başkurt, Furat ve Kayadibi’nin 1923-2007 yılları arası Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi Literatürü’nü ortaya koyduğu çalışma, toplamda 2500 akademik çalışmayı kapsamaktadır. Bunlardan 250’si kitap çalışması, 310’u lisansüstü tez çalışması kalanları da sempozyum bildirilerinin yanında, akademik olan veya olmayan din eğitimi makalelerinden oluşmaktadır.⁶ Çalışmada makaleler için herhangi bir analiz yapılmamış yalnızca isim olarak sıralanmıştır. Diğer bir kitap çalışması ise Yıldız ve Koçyiğit tarafından 2002 yılında yapılan çalışmadır. 1952-2003 yılları arasında ilahiyat alanında yazılan çalışmaları ortaya koymuş, bunlar içerisinde din eğitimiyle ilgili olanları ayırt etmemiş, ayrıca makaleler analize de tabi tutulmamıştır.⁷

Kızılabdullah’ın 2009 yılındaki çalışmasında ise, ilahiyat fakültelerinin ve din eğitimi anabilim dalının kuruluşunun tarihçesine yer verilmiş ve bu alanda yapılan bilimsel çalışmalar; mahiyeti, yöntemi, araştırma alanları, dili vb. açılardan değerlendirilmiştir.⁸ Araştırmamıza en yakın çalışma Kaymakcan ve Ünsal’ın 2004 yılında yayınlanan çalışmasıdır. 1952-2003 yılları arasında kaleme alınan ve ilahiyat fakültesi dergilerinde yayınlanan din eğitimi konulu makaleleri konu edinen çalışmada 213 makale ele alınmıştır. Çalışmada makalelerin tamamı sıralanmış ayrıca yayınladıkları dergi-

⁶ Fahri Kayadibi v.dğr., *Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi Literatürü (1923-2007)* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2008), 6.

⁷ Alim Yıldız - Tahsin Koçyiğit, *İlahiyat Fakültesi Dergileri Makale ve Yazarlar Fihristi (1952-2002)*. (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2002).

⁸ Kızılabdullah, “İlahiyat Fakültelerinin Kuruluşundan Bugüne Din Eğitimi Bilimi Alanında Yapılan Çalışmalar zerine Bir Değerlendirme”, 305.

lere, yazarların ünvanına ve yazarların kullandıkları referans durumlarına göre değerlendirmeler yapılmıştır.⁹

4. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırma, ilahiyat fakültesi dergileri dışında yayınlanan akademik nitelikteki en erken dergi sayılabilecek İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi'nin yayınlanmaya başladığı 1953 yılı ile 2018 yılı arasındaki 65 yıllık bir zaman dilimini kapsamaktadır. 2018 yılı ise temmuz ayına kadar araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırma kapsamı 84 dergiyle sınırlıdır. Bu dergilerden İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi (1953-1995), İslam İlimleri Enstitüsü Dergisi (1959-1982), İslâm Medeniyeti (1967-1982), Din Öğretimi Dergisi (1984-1993), Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi (1994-2011), İslamiyat (1998-2007) dergileri yayın hayatını tamamlamış dergilerdir. Bunların dışında 78 dergi halen yayın hayatını sürdürmektedir. Araştırmaya telif makalelerin yanı sıra çeviri makaleler de dâhil edilmiştir. Bu kapsamda, içinde din eğitimi konulu makale tespit edilen dergiler aşağıda alfabetik olarak sıralanmıştır. İncelemeye tabi tutulan ancak içeriğinde din eğitimi konulu makaleye rastlanmayan başka dergiler de mevcuttur. Bu dergi isimleri yer işgal etmemesi için ayrıca burada tekrar verilmemiştir.

1. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi-3

2. Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi-1

3. Akademik Araştırmalar Dergisi-3

4. Akademik Bakış Dergisi-2

5. Akademik İncelemeler Dergisi SBE-Sakarya-1

6. Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi-1

7. Arşiv Dünyası Dergisi-1

8. Asos Journal-7

9. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi-4

10. Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi-2

⁹ Recep Kaymakcan - Bilal Ünsal, "İlahiyat Fakülteleri Dergilerinde Yayımlanan Din Eğitimi Konulu Makaleler Üzerine Bir Değerlendirme", *Değerler Eğitimi Dergisi* 2/6 (2004): 51.

11. Bilimname Dergisi-20
12. Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi-1
13. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi-2
14. Değerler Eğitimi Dergisi-80
15. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi-1
16. Din Bilimleri Akademik Araştırmalar Dergisi-43
17. Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi-112
18. Din Öğretimi Dergisi-99
19. Dini Araştırmalar Dergisi-63
20. Diyanet İlmi Dergi-168
21. Ege ve Balkan Araştırmaları Dergisi-1
22. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi JRET-3
23. Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi Teori ve Uygulama-3
24. EKEV Akademi Dergisi-34
25. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi-16
26. Eski Yeni: Üç Aylık Düşünce Dergisi-5
27. e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi-5
28. GOP Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi-1
29. Hadis Tetkikleri Dergisi-1
30. Hikmet Yurdu-8
31. Hitit Sosyal Bilimler Dergisi-4
32. JIRS: Journal of Intercultural and Religious Studies-4
33. İlahiyat Araştırmaları Dergisi-1
34. İLAM Araştırma Dergisi-1
35. İslâm Araştırmaları Dergisi İSAM-3
36. İnsan ve Toplum Dergisi-2
37. İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi-5

38. İslâm Medeniyeti-19
39. İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi-1
40. İslami Araştırmalar Dergisi-25
41. İslâmî İlimler Dergisi-6
42. İslamiyat-7
43. İstem Dergisi-2
44. İTOBİAD İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi -
23
45. İZU Sosyal Bilimler Dergisi-1
46. International Journal Of Religious Sciences-2
47. Karabük Sosyal Bilimler Dergisi-1
48. Kalam Araştırmaları Dergisi-1
49. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi-1
50. Kur'an Mesajı: İlmi Araştırmalar Dergisi-4
51. Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi-1
52. Marife: Dini Araştırmalar Dergisi-38
53. Milli Eğitim Dergisi-11
54. Muhafazakâr Düşünce-1
55. Mukaddime Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi-1
56. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi-1
57. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler
Araştırmaları Dergisi-3
58. ÖNERİ: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Dergisi-2
59. Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi-2
60. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi-1
61. Rssstudies Dergisi-3
62. SOBİDER Sosyal Bilimler Dergisi-2

63. Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi (SBArD)-3
64. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi-2
65. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi-6
66. Tabula Rasa: Felsefe-Teoloji-14
67. Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi-3
68. The Journal of Academic Social Science Studies/JASSS-23
69. TİDSAD Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi-1
70. Toplum Bilimleri Dergisi-5
71. Turkish Studies-31
72. Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi-4
73. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]-3
74. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi (TALİD)-6
75. Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi-6
76. Türk-İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi-2
77. TYB Akademi: Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi-1
78. Uluslararası Sosyal Araştırmalar-33
79. Universal Journal of Theology-3
80. Usul İslam Araştırmaları Dergisi-1
81. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi-4
82. Vakıflar Dergisi-1
83. Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi-3
84. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi-4

5. İlahiyat Fakültesi Dergileri Dışında Yayınlanan Dergilerde Yer Alan Din Eğitimi Konulu Makalelerin Analizi

5.1. Yıllara Göre Makalelerin Yayınlanma Durumu

Tablo 1. Yıllara Göre Makale Yayın Sayıları ve Ortalamaları

Yıl	Yayın Sayısı	Yıl	Yayın Sayısı	Yıl	Yayın Sayısı
1961	2	1980	2	2000	24
1962	6	1981	1	2001	29
1963	2	1982	2	2002	24
1964	1	1983	3	2003	41
1965	1	1984	2	2004	38
1966	2	1985	10	2005	22
1967	3	1986	14	2006	22
1968	7	1987	13	2007	21
1969	7	1988	20	2008	31
1970	2	1989	18	2009	31
1971	4	1990	10	2010	26
1972	4	1991	22	2011	40
1973	6	1992	20	2012	39
1974	-	1993	20	2013	78
1975	1	1994	20	2014	69
1976	1	1995	11	2015	46
1977	1	1996	9	2016	66
1978	-	1997	17	2017	51
1979	2	1998	17	2018	22
		1999	26	Toplam	1029

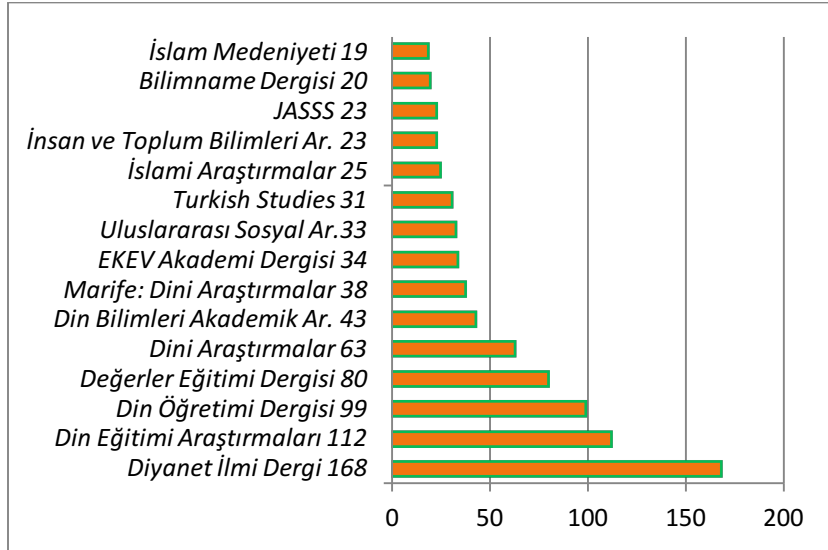
1953-2018 yılları arasını kapsayan araştırmada makalelerin yıllara göre yayın sayılarına ait istatistiğe baktığımızda, araştırma kapsamında 1953 ile 1961 yılları arasında din eğitimi konulu makale tespit edilememiştir. 1961 ile 1984 yılları arasında 1974 ve 1978 yılları hariç her yıl makale yayınlandığı görülmektedir. 24 yıllık bu periyotta yıllık yayın ortalaması 2,5'tir. 1985 yılı ile başlayan periyotta ise bir önceki sürece göre makale yayınlarında belirgin artış görülür. 1985-2000 yılları arası toplam 271 makale yayınlanmış olup bu dönemde yıllık makale yayın ortalaması 16,9'dur. Bu artışta özellikle 1984 yılında yayına başlayan ve 1985 yılından itibaren din eğitimi ve öğretimine dair birçok makale yayınlayan MEB bünyesinde yayınlanan Din Öğretimi Dergisi'nin etkisinden sözedilebilir. Bu süreçte yayınlanan 271 makalenin 99'u bu dergide yayınlanmıştır. 2001 yılı akademik dergilerin nitelik değiştirmeye başladığı ve ha-

kemli hale dönüştüğü dönem olması itibariyle son periyodu buradan başlatmak mümkündür. 2001-2018 yılları arasında oluşturulan bu son periyodunda ise 696 makale üretilmiştir. Bu sayı ise tüm makalelerin 2/3 kısmını oluşturmaktadır. Bu süreçte yıllık makale yayın ortalaması ise 38,6'yı bulmaktadır. 2018 (araştırma bu yılın sadece ilk yarısını kapsamaktadır) yılına kadar olan son beş yılın ortalamasına baktığımızda ise yıllık yayın ortalaması 62'ye ulaşmıştır. İstatistiklerin ortaya koyduğu sonuçları göre 1953'ten 2018'e kadar olan üç periyotta, din eğitimi konulu makale yayın ortalamaları sürekli yükselmiş, son beş yıldaki ortalama ise daha üst düzeylere ulaşmıştır. Ortaya çıkan bu sonuçların, hem Türkiye'de din eğitimi ve öğretiminin geçirdiği süreçlerle, hem 1980 yılında kurulan din eğitimi bilim dalının sahip olduğu akademisyenlerin niceliksel gelişimiyle, hem de son yıllarda akademik kadro atanma kriterlerindeki değişiklikler ve lisansüstü programlarından mezuniyet için makale yayını talebiyle yakından ilgili olduğunu söylemek mümkündür.

5.2. Makalelerin Dergilere Göre Dağılımı

Şekil 1. En Çok Makale Yer Alan Dergiler

db | 185

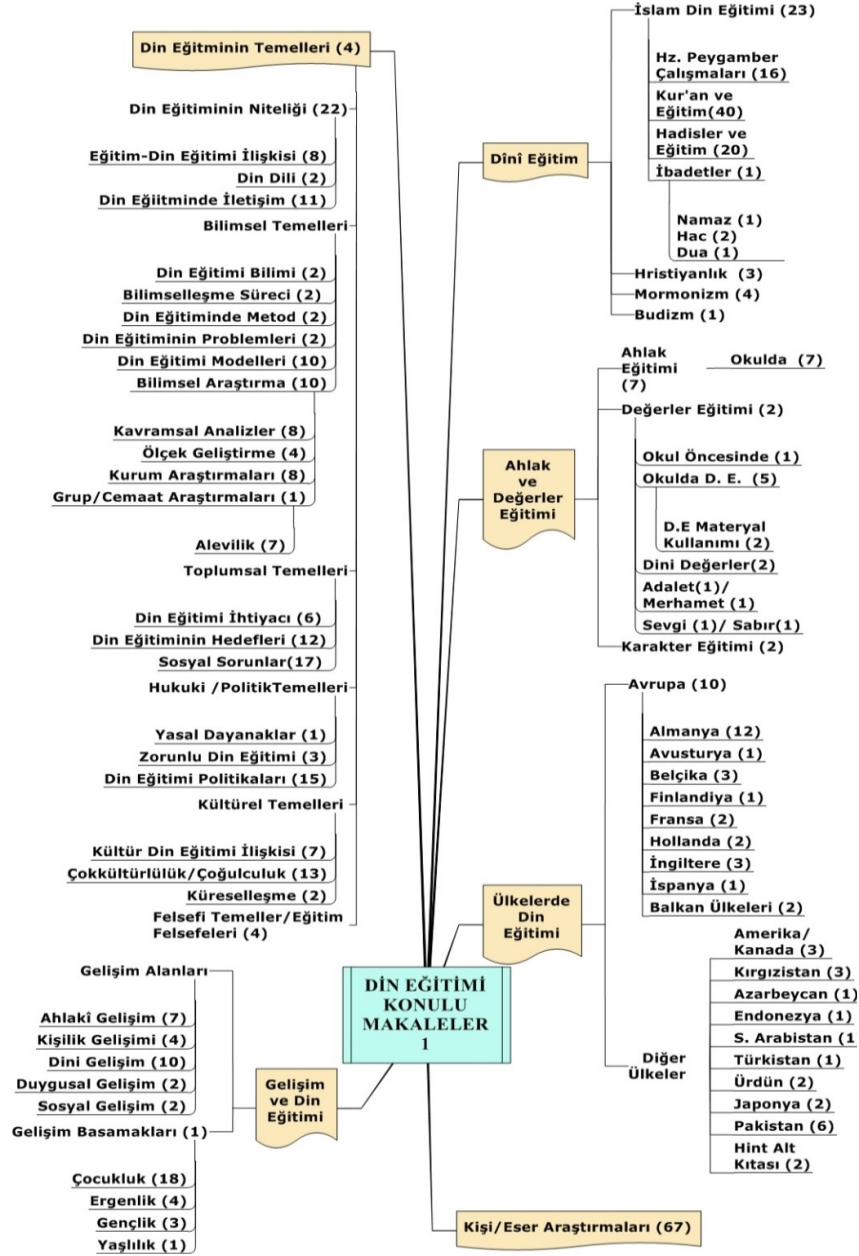
Makalelerin dergilere göre dağılımını ortaya koyan tablo incelendiğinde din eğitimi konulu makalelerin sayıca en çok yer aldığı 15 dergiye yer verildiği görülür. Dergiler içinde en çok makale ihti-

va eden *Diyanet İlmi Dergi*'dir. Diyanet İlmi Dergi 1956 yılında yayına başlayıp kesintisiz bir şekilde 2018 yılına kadar devam edebilen en uzun süreli dergi olma özelliğini taşımaktadır. Elbette burada derginin kurumsal bir kimlikle yayın hayatını sürdürmesi temel rolü oynamaktadır. En çok din eğitimi konulu makale içeren diğer bir dergi ise, adına da uygun olarak din eğitimi araştırmalarına yer vermek amacıyla 1994-2011 yılları arasında yayınlan Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi'dir. 17 yılda 112 din eğitimi konulu makalenin bu dergide yayınlandığı görülmektedir. Bu dergi Din eğitimi araştırmaları dışında kısmen diğer İslami araştırmalara da yer vermiş olsa da bu alana ait araştırmalara has kılınmış en uzun süreci geçiren dergi niteliğindedir. Din Öğretimi Dergisi de çoğunlukla din eğitimi ve öğretimi kapsamlı araştırmalara yer vermiş olup, MEB bünyesinde yayınlanan ve akademisyenlerin dışında idari görevlilerin makale kaleme aldığı bir hüviyet taşımasına rağmen yayın hayatını devam ettirememiştir. 1984-1993 yılları arasında yayınlanan bu dergide yaklaşık 99 din eğitimi konulu makale tespit edilmiştir. Bu dergileri 80 makaleyle Değerler Eğitimi Dergisi, 63 makaleyle Dini Araştırmalar Dergisi takip etmektedir. Tabloda ifade edilen diğer dergilerdeki makale sayıları ise 19-43 arası değişmektedir. Bu veriler ortaya koymaktadır ki, İlahiyat fakültesi dergileri dışındaki dergilerde yayınlanan din eğitimi konulu makalelerin yarısından fazlası (522) ilk 5 dergide yer almaktadır.

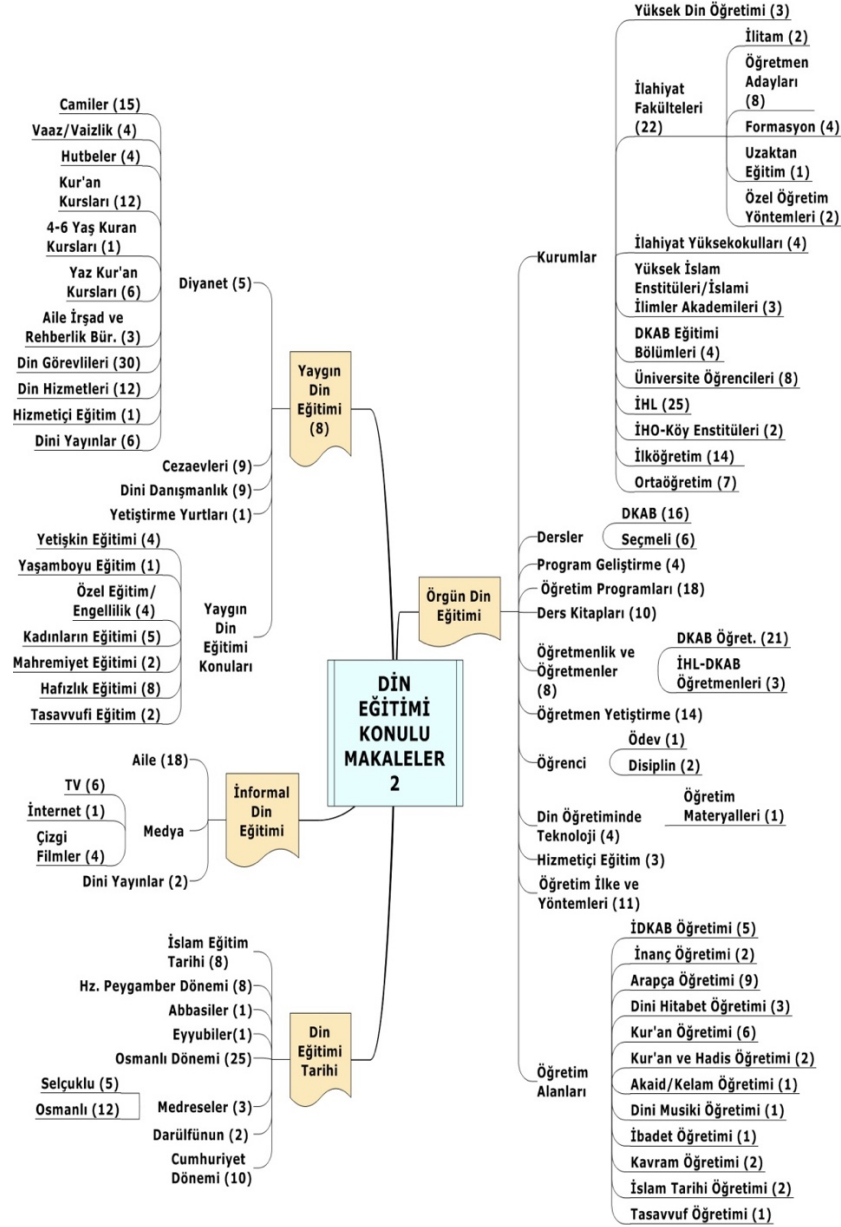
1952'den günümüze kadar kesintisiz yayınlanan ve İlahiyat dergileri içinde en çok din eğitimi konulu makale yayınlayan dergi olma özelliği taşıyan Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi'nde tespit edilen makale sayısı ise 2018 itibarıyla 86'dır. Bunu 59 makaleyle Uludağ, 52 makaleyle Ondokuz Mayıs, 51 makaleyle Cumhuriyet İlahiyat dergisi takip etmektedir. Buna göre ilahiyat dergileri dışındaki en çok makale yayınlayan dergilerin yayın ortalamalarının ilahiyat dergilerine göre çok daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır.

5.3. Makalelerin Konu Tasnifi

Şekil 2. Makalelerin Konu Dağılımı-1

Şekil 3. Makalelerin Konu Dağılımı-2

Makalelerin konu tasnifi yapılırken, hacimli olmasından dolayı tablolar yerine zihin haritası tercih edilmiştir. Ayrıca konu alanlarının çokluğundan kaynaklı olarak iki ayrı zihin haritası oluşturulmuştur. Konu tasnifi, ilgili literatür ışığında oluşturulmuştur.¹⁰ Bu şekilde bütün konu alanlarını bir arada görmek daha kolay olacaktır. Zihin haritaları incelendiğinde din eğitimi makalelerinin 10 temel konu alanında neşredildiklerini görmekteyiz. Din eğitiminin temelleri, örgün din eğitimi, yaygın din eğitimi, informal din eğitimi, din eğitimi tarihi, ahlak ve değerler eğitimi, dînî eğitim, gelişim ve din eğitimi, ülkelerde din eğitimi ve kişi/eser araştırmaları bu temel konu alanlarını oluşturur. Tasnif yapılan tüm konu başlıklarının sayısı 175'den fazladır. Bu sonuç din eğitimi biliminin problem alanlarının ya da konu yelpazesinin ne kadar geniş olduğunu ortaya koyan önemli bir veridir. Bu 10 temel konu alanı içerisinde en çok makale üretilen kısmın örgün din eğitimi alanı olduğu görülür. 12 alt başlıkta 266 makale neşredilmiştir. Bu sayı toplam makalelerin 1/4'ünü oluşturmaktadır. *İlahiyat Fakülteleri* başlığı bu bölümde alt konu başlıklarıyla beraber 39 makaleyle ilk sıradadır. Bunu 25 makaleyle *İmam Hatip Liseleri* konusu takip etmektedir. Örgün din eğitimi bünyesinde birçok öğretim basamağını ve bunlarla ilgili birçok farklı konu alanını ihtiva eden bir alandır. Ancak özellikle Türkiye'de din öğretimini temsil eden iki önemli kurum olarak ilahiyat fakülteleri ve imam hatip liselerinin, bir taraftan yaşadığı süreçler itibariyle karşılaştığı sıkıntılar, diğer taraftan mütemediyen tartışılmakta olan yapısal durumları, müfredatları, öğrenci ve öğretmen profili gibi birçok problemden dolayı makale üretimi daha çok gerçekleşmiştir.

Örgün din eğitiminden sonra makalelerin yoğunlaştığı bir diğer kısım *Din Eğitiminin Temelleri* alanıdır. Din eğitiminin metodolojik ve bilimsel temellerine dair makalelerin yer aldığı bu bölümde toplam 183 çalışma tespit edilmiştir. Din eğitiminin niteliği yanında toplumsal, hukuki, felsefi ve bilimsel temelleriyle ilgili olarak kaleme alınmış makaleler *Din Eğitiminin Temellendirilmesi* bölümü altında sınıflandırılmıştır. Din eğitimi bilimi, bilimselleşme süreci ve problemleri gibi başlıklarda sadece ikişer makalenin mevcut olduğu

¹⁰ Süleyman Akyürek, "Din Eğitimi Biliminin Alt Bilim Dallarına İlişkin Bir Analiz", *Kuram ve Eylem Yönüyle Din Eğitiminin Teolojik ve Felsefi Temelleri Sempozyumu Bildirileri (Konya, 8-9 Mayıs 2009)*, haz. Mustafa Tavukçuoğlu – Muhiddin Okumuşlar (Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2010), 106.

görülmektedir. 1980 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde anabilim dalı olarak kurulmasıyla bilimselleşme serüveni başlayan din eğitimi biliminin günümüze kadar olan süreçte bilimsel duruşunu ortaya koyabilecek yaklaşımları ve konuyla ilgili problemleri tartışan çok daha fazla sayıda makale olması beklenebilirdi. Din eğitimi biliminde metodolojik araştırma ve geliştirme konusunda, dünyadaki bilimsel yaklaşımlar ışığında yeni/güncel çalışmaların yapılması, konu alanı olarak sürekli büyüyen bu bilim dalının bilimsel olarak da olgunlaşıp gelişmesine önemli katkılar sağlayacaktır. En çok makalenin neşredildiği konu alanlarından bir diğeri ise 152 araştırmayla *Yaygın Din Eğitimi*dir. Diyanet merkezli çalışmaların en fazla oranı kapladığı bu kısımda, cezaevlerinde din eğitimi ve dini danışmanlık gibi son yıllarda tartışılmaya başlayan bazı konular bu bölümde tasnif edilmiştir. *Dînî Eğitim* başlığı da yine makalelerin yoğunlaştığı alanlardan biridir. Toplamda 112 makalenin 104'ü Kur'an, hadis, Hz. Peygamber'in hayatı ve ibadetler gibi İslam din eğitimi çalışmalarından oluşmaktadır. Bu sonuca göre İslam din eğitimi araştırmaları genel sayı içinde kayda değer bir oranı oluşturmaktadır.

Kaymakcan ve Ünsal'ın ilahiyat fakültesi dergilerinde yayınlanan din eğitimi konulu makalelerle ilgili çalışmasında böyle bir konu tasnifi yapılmamıştır. Lisansüstü çalışmalarla ilgili olarak Tosun, 1980 ile 2006 yılları arasında yapılmış 52'si doktora olmak üzere 268 tezle ilgili bir araştırma yapmıştır. Buna göre yüksek lisans çalışmalarının %30'u, doktora çalışmalarının %24'ü din eğitimi tarihiyle ilgilidir.¹¹ Araştırmamızda ise din eğitimi tarihi makaleleri %7 civarındadır. Yorulmaz'ın 190 doktora tezi üzerinde yaptığı araştırmaya göre 48 tezle en çok çalışma örgün din eğitimi alanında gerçekleşmiştir.¹² Buna göre lisansüstü çalışmalarla ilgili analizler farklılaşsa da ilahiyat fakültesi dergileri dışında yayınlanan din eğitimi konulu makalelerin önemli bir kısmı örgün din eğitimi alanındaki problemlere yönelik olarak kaleme alınmıştır. İlahiyat fakültesi dergilerinde yer alan makalelerin konu tasnifi ise bir başka makalede incelenecektir.

¹¹ Cemal Tosun, "Bir Anabilim Dalı Olarak Türkiye'de Din Eğitiminin Doğuşu, Gelişmesi ve Alanına Katkıları", *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi* 2/1 (2009): 300.

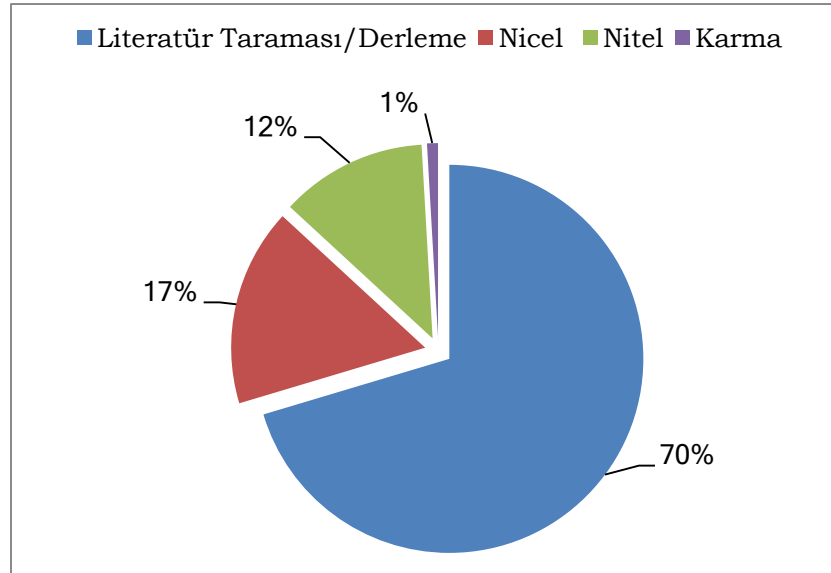
¹² Bilal Yorulmaz, "Türkiye'de Din Eğitimi Alanında Yapılan Lisansüstü Çalışmalar Hakkında Genel Bir Değerlendirme", *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi* 12/46 (2016): 50.

5.4. Makalelerde Kullanılan Bilimsel Araştırma Yöntemlerinin Analizi

Araştırmada din eğitimi konulu makalelerde kullanılan bilimsel araştırma yöntemleri de incelenmiştir. Bu çerçevede 1029 makaleden 34 çeviri, 5 sadeleştirme makalesi hariç toplam 990'ının kullandığı araştırma yöntemleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu tespit, eğer makale içerisinde kullanılan yöntem bizzat belirtilmişse bu ifade esas alınmış, ancak yöntem açıklanmamışsa araştırmanın yöntemi tespit edilmeye çalışılmıştır.

Şekil 4. Makalelerde Kullanılan Yöntemlerin Oransal Dağılımı

Makalelerde kullanılan bilimsel araştırma yöntemleri grafiğine baktığımızda araştırmaların %70'lik kısmının literatür taraması veya derleme makalelerden oluştuğu görülmektedir. Bu oran araştırmaların 2/3'ünden fazlasına tekabül etmektedir. Literatür taraması, ele alınan araştırma problemiyle ilgili olarak daha önceden yazılmış doğrudan veya dolaylı kaynakların taramasına dayalı bir yöntemdir.¹³ Araştırmalarda nicel, nitel veya karma yöntemler kul-

¹³ Haluk Özmen v.dğr., *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, ed. Mustafa Metin (Ankara: Pegem Akademi, 2014), 475; Şener Büyükoztürk v.dğr., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 23. Bs (Ankara: Pegem Akademi, 2017), 4.

lanılsa bile bunlar içerisinde çoğunlukla literatür taramasına yer verilir. Burada yöntemini literatür taraması olarak ifade ettiğimiz makaleler, diğer yöntem türlerini kullanmayan makalelerdir. Verilere göre makalelerin %17'si nicel araştırma desenlerinde, %12'si nitel araştırma desenlerinde, %1'i ise karma desende gerçekleştirilmiştir. Bütün makalelerin 2/3'ünden fazlası kuramsal/teorik makalelerden oluşması dikkat çekici bir sonuçtur. Bu sonuç bize geçmiş yıllardaki bilimsel araştırma anlayışı konusunda bir fikir vermektedir. Din eğitimsel problemlerin uzunca bir süre kuramsal olarak ele alınması, sorunları literatürden hareketle çözüm üretme gibi pasif yaklaşımların bir sonucudur. Uygulamaya dönük araştırma anlayışının son dönemlerde biraz daha önem kazandığı görülmektedir. Buna sebep sadece kuramsal yaklaşımın sorunlara etkili çözümler üretmede yetersizliğinin fark edilmesi yanında, amprik merkezli bilimsel araştırma paradigmasının ilahiyat ve din eğitimi alanıyla geç buluşmasından kaynaklandığını da söyleyebiliriz. Aşağıda kullanılan amprik araştırma yöntemlerinin dağılımıyla ilgili bir tablo sunulmuştur.

Tablo 2. Makalelerde Kullanılan Yöntemlerin Sayısal Dağılımı

Araştırma Yöntemleri	Sayı
KURAMSAL/TEORİK	
Literatür Taraması/Derleme	697
AMPRİK/UYGULAMA	
NİCEL	163
Tarama	157
Deneysel	6
NİTEL	121
Doküman İncelemesi	71
Görüşme	19
Gözlem	4
Biyografi	8
Doküman Analizi/Görüşme	1
Görüşme/Gözlem	2
Doküman Analizi /Gözlem/Görüşme	3
Olgubilim	5
Röportaj	4
Göstergebilim	1
Metafor Analizi	2
Etnografya	1
KARMA YÖNTEM	9
Toplam	293
Genel Toplam	990

Araştırma verilerine göre, makalelerde kullanılan amprik araştırmalarla kuramsal araştırmalar arasında sayısal bakımdan önemli oranda fark bulunmaktadır. Nicel araştırmalarla, nitel araştırmalar arasında da bir oran farklılığı mevcuttur. Kaymakcan ve Ünsal'ın 1952-2003 yılları arasında incelediği araştırmasında da kuramsal ve amprik yöntemler arasında önemli bir fark ortaya çıkmıştır. Söz konusu araştırmada 192 makalenin 32'sinin amprik yöntemleri, 157'sinin ise kuramsal olduğu tespit edilmiştir.¹⁴ 2015 ve 2016 yılında gerçekleştirilen başka araştırmalara göre, din eğitimi alanında yapılan doktora ve yüksek lisans tezlerinde başvurulan yöntem durumuna bakıldığında, kuramsal ve literatür taraması türündeki çalışmaların en çok tercih edilen araştırma türleri olduğu görülmektedir.¹⁵

Din eğitimi bilimsel temellerini genel itibariyle oluşturmuş olmasına rağmen, bilimsel araştırma metodolojisi konusunda kendisini geliştirmekte olan bir disiplindir. Araştırmamız bünyesinde, nicel ve nitel araştırma oranlarının 2010-2018 yılları arasında bir önceki on yıllık periyoda göre artış gösterdiği ortaya çıkmıştır. Bu artış bilimsel araştırma anlayışının gelişmesi açısından olumlu bir gelişmedir. Din eğitimi bilimi ele aldığı konuları kuramsal yaklaşımın ötesine geçip amprik düzeyde incelemesi, problemlere daha güvenilir ve isabetli çözümler bulması açısından oldukça önemlidir. Dolayısıyla Din eğitimi problemleri betimsel/tarama olarak ortaya koymanın yanında yorumlayıcı yaklaşımlarla çözüm üretme yoluna gitmelidir. Bunun da en uygun metodolojik yolu karma yöntemlere ağırlık vermektir.

¹⁴ Kaymakcan - Ünsal, "İlahiyat Fakülteleri Dergilerinde Yayımlanan Din Eğitimi Konulu Makaleler Üzerine Bir Değerlendirme", 56.

¹⁵ Yorulmaz, "Türkiye'de Din Eğitimi Alanında Yapılan Lisansüstü Çalışmalar Hakkında Genel Bir Değerlendirme", 56.

5.5. Yazarların Akademik Alanlarına Göre Makalelerin Analizi

Tablo 3. Akademik Alanlara Göre Makalelerin Dağılımı

Akademik Alanlar	Makale Sayıları
Din Eğitimi	828
Din Psikolojisi	24
Hadis	18
Tefsir	15
İslam Tarihi	14
Din Sosyolojisi	12
Kelam	10
İslam Hukuku	9
Dinler Tarihi	8
Arap Dili ve Belagati	8
Kur'an-ı Kerim	6
Tasavvuf	5
İslam Felsefesi	2
İslam Mezhepleri Tarihi	2
Din Felsefesi	2
Türk-İslam Edebiyatı	1
İslam Sanatları	1
Dini Mûsikî	1
Eğitim Bilimleri	13
Sosyoloji	6
Tarih	3
Felsefe	2
Sosyal Hizmetler	2
Pedagoji	1
Kamu Yönetimi	1
İdari Alanlara Göre	
DİB Başkanı	1
DİB Başkan Yrd.	1
İl Müftüsü	3
Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi	3
Baş Müfettiş	2
Şube Müdürü	2
Diğer	
Gazeteci	2
Tespit Edilemeyen	21
Toplam	1029

Tablo 3'de, söz konusu dergilerde yayınlanan din eğitimi konulu makalelerin, yazarların akademik çalışma alanlarına göre dağılımları tespit edilmiştir. Makale yazarlarının sadece akademisyenlerden oluşmadığı, kurumsal niteliği olan Diyanet ilmi Dergi ve Din Öğretimi gibi dergilerde özellikle idari bazı görevlilerin, az sayıda da olsa bu alana ait makale kaleme aldıkları görülmüştür. Bu sebep-

le yazarların idari alana göre de tasnifi yapılmıştır. Buna göre din eğitimi branşı 828 makaleyle tüm makalelerin %80'ini oluşturmaktadır. Kalan %20'lik kısım ise, içinde çok farklı bilim dallarının katkısının olduğu 201 makaleden oluşmaktadır. 2004 yılında yayınlanan Kaymakcan ve Ünsal'ın araştırmasına göre, ilahiyat fakültesi dergilerinde yayınlanan 192 din eğitimi konulu makalenin %66'sı din eğitimi alanı akademisyenleri tarafından, %34'ü ise toplam 16 branşa ait akademisyenlerin katkısı ile oluşturulmuştur.¹⁶ Bu sonuca göre, ilahiyat fakültesi dergileri dışındaki dergilerde yayınlanan makalelerde din eğitimi branşının katkısının, ilahiyat fakültesi dergilerinde yayınlanana göre daha yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Ancak bu sonuca, araştırmamızın daha güncel oluşunu ve din eğitimi anabilimdalının 2004 yılından bu yana göstermiş olduğu niceliksel akademik gelişmeyi bir faktör olarak dahil etmek gerekir.

Tablodaki verilere baktığımızda diğer bilim dallarının katkısını ilahiyat, sosyal bilimler ve diğerleri olmak üzere üç kısma ayırmak mümkündür. İlahiyat alanından gelen katkıları da Din Bilimleri, Temel İslam Bilimleri ve İslam Tarihi ve Sanatları olmak üzere yine üç bölümde değerlendirebiliriz. Tablodan anlaşıldığına göre, İlahiyat alanının her bölümü ve hemen her bilim dalından makale düzeyinde az ya da çok katkısı olduğu görülmektedir. En çok katkıyı ise, 24 makaleyle din psikolojisi vermiştir. Kaymakcan ve Ünsal'ın araştırmasında din psikolojisi, ilahiyat fakültesi dergilerinde yayınlanan din eğitimi konulu makalelere en fazla katkıyı yapan bilimdalı olmuştur.¹⁷ Din Psikolojisi, Din Eğitimi alanına konu ve problem itibarıyla en yakın sayılan bilim dallarından biridir.

Diğer önemli bir katkının hadis (18), tefsir (15) gibi alanlardan geldiği görülür. Temel İslam bilimlerine ait diğer branşların katkısı ile İslam din eğitimi alanına ait konuların daha geniş bir perspektifte tartışılma imkanı oluşmaktadır. İslam tarihinin makale düzeyindeki katkısını, özellikle din eğitiminin tarihsel kısmında görmekteyiz. Özellikle, medreseler, Hz. Peygamber ve sonraki dönemlerde din eğitimi ve din eğitimi kurumlarıyla ilgili tartışmalarda İslam tarihi alanının katkı sunduğunu görmekteyiz. Bütün bu katkılar

¹⁶ Kaymakcan - Ünsal, "İlahiyat Fakülteleri Dergilerinde Yayınlanan Din Eğitimi Konulu Makaleler Üzerine Bir Değerlendirme", 57.

¹⁷ Kaymakcan - Ünsal, "İlahiyat Fakülteleri Dergilerinde Yayınlanan Din Eğitimi Konulu Makaleler Üzerine Bir Değerlendirme", 57.

ortaya koymaktadır ki din eğitimi bilimi ilahiyat bilimlerinin hemen hepsiyle sıkı bir ilişki içerisinde. Ayrıca din eğitimi bilimi ilahiyat bilimlerinin merkezinde yer alarak teorikle pratiğin bütünleşmesini sağlama yolunda önemli bir fonksiyon icra etmektedir.¹⁸

Din eğitimi konulu makalelere katkı veren alanlardan bir diğeri ise, sosyal bilimlerdir ki, bunun başında da eğitim bilimleri (13) gelmektedir. Çünkü din eğitimi muhtevasını dinden, yöntemlerini eğitim bilimlerinden alan bir disiplindir. Dolayısıyla din eğitimi, eğitim bilimleri ile ilişki içinde olmak ve bunu sürdürmek zorundadır. Bunlar dışında sosyoloji, tarih, sosyal hizmetler, felsefe, pedagoji ve kamu yönetimi gibi birbirinden farklı sosyal bilimlerden de katkının olduğu görülmektedir. Bütün bu sonuçlar değerlendirildiğinde birçok bilim dalı ile iletişim halinde olan din eğitiminin, disiplinler arası¹⁹ çalışma yönünün önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Bu özelliği ile Din Eğitimi, kendi sorunlarını hem kuramsal hem de pratik düzeyde ayrıca insan hayatının bütününe kapsayıcı nitelikte bir yaklaşımla tartışabileceğini ortaya koymaktadır.

5.6. Makalelerdeki Yazar Sayıları ve Yabancı Dilde Yazım

İlahiyat fakültesi dergileri dışında yayınlanan din eğitimi konulu makaleleri, yazar sayıları bakımından analiz ettiğimizde toplam 1029 makaleden yalnızca 64'ünün birden fazla yazar tarafından kaleme alındığını görmekteyiz. Buna göre makalelerin ancak %6'sının ortak makale şeklinde üretildiği ortaya çıkmaktadır. Birden fazla yazarlı 64 makalenin 52'si 2 (%5), 9'u 3 (%0,8), 3 tanesi de 4 (%0,2) araştırmacıyla gerçekleştirilmiştir. 1952-2003 yıllarını kapsayan Kaymakcan ve Ünsal tarafından yapılan araştırmada ise birden fazla yazarlı makale sayısı sadece ikidir.²⁰ Araştırmamızdaki bulgularda ise, 1953-2003 yılları arası ilahiyat dergileri dışında yayınlanan din eğitimi konulu makalelerde bu sayı 7 olarak tespit edilmiştir. Yine 2010 yılına kadar birden fazla yazarlı makale sayısı 14, 2010-2018 yılları arası ise bu sayı 50 olarak bulunmuştur. Mev-

¹⁸ Beyza Bilgin, *Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri* (Ankara: Emel Matbaacılık, 1980), 10.

¹⁹ Muhammed Şevki Aydın, *Din Eğitimi Bilimi*, Birinci Baskı (Kayseri: Kimlik Yayınları, 2017), 393; Cemal Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş* (Ankara: Pegem A Yayınları, 2001), 59; Suat Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi Ve Türkiye'de Din Eğitimi* (Ankara: Akçağ Yayınları, 1996), 34.

²⁰ Kaymakcan - Ünsal, "İlahiyat Fakülteleri Dergilerinde Yayımlanan Din Eğitimi Konulu Makaleler Üzerine Bir Değerlendirme", 55.

cut verilere göre birden fazla yazarlı makalelerin büyük çoğunluğunun son dönemde gerçekleştirildiği ortaya çıkmaktadır. Bu durumda göstermektedir ki din eğitimi alanında genel olarak ortak araştırma sayıları yeterli düzeyde olmasa bile, bu araştırma biçiminin giderek gelişme kaydettiği görülmektedir. Bunların yanında ortak araştırmaların son dönemlerde artış göstermesinde, bazı lisans üstü eğitim kurumlarının, öğrencinin eğitimini tamamlamasından önce danışmanı ile birlikte ortak bir makale yayını ortaya koyması gibi bir zorunluluğun etkisini de göz ardı etmemek gerekir. Araştırmanın dikkat çekici bir sonucu ise, birden fazla yazarlı 64 makalenin 16'sının kuramsal, 48'inin ampirik araştırma yöntemlerini kullanmış olmasıdır. Buna göre ortak araştırmalarda ampirik yöntemin daha fazla tercih edildiğini veya kuramsal makalelerde ortak çalışmaya daha az başvurulduğu söylenebilir.

Din eğitimi bilimi *disiplinler arası* niteliğinden ve araştırma alanları itibarıyla geniş bir kapsama sahip olmasından dolayı hem alan içi hem de farklı disiplinlerdeki akademisyenlerin ortak çalışma yapabilmesi açısından elverişlidir. Bireysel araştırmalar araştırmacının sadece kendi uzmanlık yeterliliği çerçevesinde şekillendiği çalışmalardan oluşurken, ortak araştırmalar her araştırmacının probleme kendi alan perspektifini yansıttığı çalışmalardır. Ayrıca ortak çalışmalar, problemin üyeler arasında paylaşıldığı, her üyenin ayrı bir boyutu araştırdığı ve sonuçta verilerin birleştirilerek sonucun bütünleştirildiği bir hüviyete sahiptirler. Bu yaklaşım araştırmalara perspektif zenginliği sağlarken öteki taraftan çözüm üretme işine zenginlik katabilmektedir.²¹ Bütün bu niteliklerinden dolayı ortak araştırma yapabilmeye kültürünün din eğitimi bilimi içerisinde daha fazla önem kazanması ve bu türde araştırmalarının sayısının daha fazla artması gerekmektedir.

Din Eğitimi konulu makalelerin yabancı dilde yayınlanma durumlarına baktığımızda ise, sadece 16 makalenin yabancı dilde neşredildiğini görmekteyiz. Bu oran yaklaşık %2'ye karşılık gelmektedir. Bunların 15'i İngilizce, 1'i ise Almanca neşredilmiştir. Sonuçlara göre akademisyenlerin makale düzeyindeki çalışmalarda yabancı dili tercih etmedikleri ortaya çıkmaktadır. Böylesi bir durumun ortaya çıkmasında, yabancı dilde yazma konusunda akademik

²¹ Michelle Benett - Howard Gadlin, "Ortak Çalışma ve Ekip Bilimi: Teoriden Pratiğe", trc. Lale Ataseven - Remziye Yılmaz 14/2 (2013): 422.

bir zorunluluk olmaması bir sebep olabileceği gibi, yabancı dilde yazma sorunu da bir başka sebep olabilir. Dolayısıyla Türkiye’de ve Türkiye dışında yabancı dilde yayın yapan akademik dergilerde yayınlanan din eğitimi konulu makaleler konusunda araştırmalara ihtiyaç vardır. Bu dergilerdeki yabancı dilde yazılan makaleler tespit edildiğinde konuyla ilgili daha isabetli yorumlar yapılabilecektir.

Yabancı dilde yazma sorunu muhtemelen birçok akademik alanın önemli problemlerinden biridir. Buna işaret eden bazı araştırmalara göre akademisyenler yabancı dilde yazabilmeyi önemli bir problem olarak görmektedirler.²² Çünkü bilimsel çalışmalarda makaleyi yabancı dilde yazmak için sadece ulusal kaynaklara atıfta bulunmak ve alıntı yapmak yeterli olmamakta, uluslararası düzeyde yayınlanmış farklı dillerdeki yayınlardan yararlanmak bir gereklilik halini almaktadır.²³ Bu ise, güçlü bir akademik yabancı dil becerisini gerektirmektedir. Sorunun kısmen bireysel olarak aşılması, ama çoğunlukla ulusal ve köklü politikalarla iyileştirilmesi, ilahiyat alanı da dahil olmak üzere bütün akademik alanlar için ciddi bir ihtiyaçtır.

Sonuç

Türkiye’de ilahiyat fakültesi dergileri dışında yayınlanan sosyal bilimler alanındaki dergilerde yer alan din eğitimi konulu makaleleri inceleyen bu çalışmada, toplam 84 dergi incelenmiştir. 1953-2018 yılları arasını kapsayan araştırmada toplam 1029 din eğitimi konulu makale tespit edilmiştir. 65 yılı kapsayan periyodu yayın açısından üçe ayırdığımızda; 1984 yılına kadar yıllık yayının ortalaması 2.5, 2000 yılına kadar 16.9, 2018 yılı ilk yarısına kadar 38.6 olarak tespit edilmişken son beş yılın ortalaması ise 62 olarak bulunmuştur.

Araştırma bulgularına göre en çok din eğitimi konulu makale içeren dergi *Diyanet İlmî Dergi*’dir. 1956’dan bu yana kesintisiz olarak yayınlanan dergide 168 adet din eğitimi konulu makale yayınlanmıştır. Bütün makalelerin yarısından fazlası *Diyanet İlmî Dergi*, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, *Din Öğretimi Dergisi*, *Değerler Eğitimi*

²² YÖK, “Yükseköğretim Bilgi ve Yönetim Sistemi” (YÖK Yayınları, 2007), 96; Şenel Poyrazlı - Ali E. Şahin, “Uluslararası Dergiler İçin İngilizce Makale Yazma ve Yayımlama Sürecine İlişkin Temel Öneriler”, *Eğitim ve Bilim* 34/151 (2009): 117.

²³ Mehmet Tok - Nuray Gönülal, “Akademik Yazma Sürecine İlişkin Bir İhtiyaç Analizi”, *Uluslararası Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Dergisi* 1/1 (2016): 155.

Dergisi, Dini Araştırmalar Dergisi olmak üzere beş dergide yer almıştır.

Makalelerde kullanılan bilimsel araştırma yöntemleriyle ilgili verilere baktığımızda araştırmaların 2/3'ünden fazlasının literatür taraması/derleme makalelerden oluştuğu görülmektedir. Nicel çalışmaların oranı %16, nitel çalışmaların oranı ise %12'dir. Karma yöntem kullanılan araştırmalar ise %1'i oluşturmaktadır. Ampirik araştırma oranları 2010-2018 yılları arasında önceki dönemlere göre artış gösterse de genel anlamda bu tür araştırmalarının sayılarının genel içinde oranlarının yükselmesi gerekmektedir.

Din eğitimi konulu makalelerin %80'i alanı din eğitimi olan akademisyenlere aittir. Din eğitimi dışında ilahiyat disiplinlerinden 17, diğer sosyal bilimlerden 7 alan katkı sunmuştur. Bu sonuç din eğitimi biliminin hem ilahiyat disiplinleri içinde hem de diğer sosyal bilimlerle sıkı ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Disiplinler arası araştırmalara alan itibarıyla oldukça müsait olan din eğitimi bilimi, birçok farklı disiplinin bilimsel perspektifiyle kendi bakışımı birleştirerek sosyal sorunlar için geniş bir çerçevede çözümler sunacak potansiyele sahip durumdadır.

Makalelerin konu tasnifini incelediğimizde konu yelpazesinin çok geniş bir alanı kapsadığı görülür. 10 ana konu alanında toplamda 175'den fazla konu başlığında makale üretilmiştir. En çok makale üretilen ana konu alanı ise örgün din eğitimidir. Din eğitiminin temelleri ve yaygın din eğitimi alanları en çok makale üretilen diğer başlıklardır. Araştırmanın ulaştığı bir diğer sonuca göre din eğitimi alanında son yıllarda ortak araştırma ve yazma kültürü gelişme kaydetse de yeterli düzeyde değildir. Ayrıca yabancı dilde yazma oranı yok denecek kadar azdır. Gerek ortak araştırmaların artması gerekse yabancı dilde yazım oranlarının yükselmesi din eğitiminin bir bilimsel disiplin olarak gelişip güçlenmesinde katkıları olabilecek önemli hususlardır.

Kaynakça

- Akyürek, Süleyman. "Kuram ve Eylem Yönüyle Din Eğitiminin Teolojik ve Felsefi Temelleri Sempozyumu Bildirileri". *Din Eğitimi Biliminin Alt Bilim Dallarına İlişkin Bir Analiz*. 95-119. Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2009.
- Aşıkoğlu, Nevzat Yaşar. "Din Eğitimi Bilimi'nin Türkiye'de Bağımsız Bir Bilimsel Disiplin Olarak Doğuşu ve Gelişimi". *Diyanet İlmî Dergi* 30/3 (1994): 85-92.

- Aydın, Muhammed Şevki. *Din Eğitimi Bilimi*. Birinci Baskı. Kayseri: Kimlik Yayınları, 2017.
- Benett, Michelle - Gadlin, Howard. "Ortak Çalışma ve Ekip Bilimi: Teoriden Pratiğe". Trc. Lale Ataseven - Remziye Yılmaz 14/2 (2013): 420-439.
- Bilgin, Beyza. *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*. Ankara: Gün Yayıncılık, 2001.
- Bilgin, Beyza. *Türkiye'de Din Eğitimi Ve Liselerde Din Dersleri*. Ankara: Emel Matbaacılık, 1980.
- Büyüköztürk, Şener - Çakmak, Ebru - Akgün, Özcan - Demirel, Funda. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. 23. Bs. Ankara: Pegem Akademi, 2017.
- Cebeci, Suat. *Din Eğitimi Bilimi Ve Türkiye'de Din Eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1996.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. "Diyanet İlmi Dergi". 2018. <http://dergipark.gov.tr/did>.
- Fahri Kayadibi - İrfan Başkurt - Ayşe Zişan Furat. *Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi Literatürü (1923-2007)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2008.
- İslamcı Dergiler Projesi. "Dârü'l-fünûn İlahiyat Fakültesi Mecmuası". Erişim: 20 Ağustos 2018. <http://katalog.idp.org.tr/dergiler/10/darulfunun-ilahiyat-fakultesi-mecmuasi>.
- İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. "İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi". Erişim: 23 Ağustos 2018. http://ktp.isam.org.tr/pdfdr/D00055/1953_1-4/1953_1-4_TOGANZV.pdf.
- Kaymakcan, Recep - Ünsal, Bilal. "İlahiyat Fakülteleri Dergilerinde Yayımlanan Din Eğitimi Konulu Makaleler Üzerine Bir Değerlendirme". *Değerler Eğitimi Dergisi* 2/6 (2004): 51-76.
- Kızılabdullah, Yıldız. "İlahiyat Fakültelerinin Kuruluşundan Bugüne Din Eğitimi Bilimi Alanında Yapılan Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme". *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi* 2/1 (2009): 305-314.
- Özmen, Haluk - Sözbilir, Mustafa - Tekbıyık, Ahmet. *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ed. Mustafa Metin. Ankara: Pegem Akademi, 2014.
- Poyrazlı, Şenel - Şahin, Ali E. "Uluslararası Dergiler İçin İngilizce Makale Yazma ve Yayımlama Sürecine İlişkin Temel Öneriler". *Eğitim ve Bilim* 34/151 (2009): 117-131.
- Tok, Mehmet - Gönülal, Nuray. "Akademik Yazma Sürecine İlişkin Bir İhtiyaç Analizi". *Uluslararası Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Dergisi* 1/1 (2016): 142-161.
- Tosun, Cemal. "Bir Anabilim Dalı Olarak Türkiye'de Din Eğitiminin Doğuşu, Gelişmesi ve Alanına Katkıları". *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi* 2/1 (2009): 293-303.
- Tosun, Cemal. *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem A Yayınları, 2001.
- Yıldız, Alim - Koçyiğit, Tahsin. *İlahiyat Fakültesi Dergileri Makale ve Yazarlar Fihristi (1952-2002)* (2002). Ankara: :Ankara Okulu Yayınları, 2002.
- Yorulmaz, Bilal. "Türkiye'de Din Eğitimi Alanında Yapılan Lisansüstü Çalışmalar Hakkında Genel Bir Değerlendirme". *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi* 12/46 (2016): 41-62.
- YÖK. "Yükseköğretim Bilgi ve Yönetim Sistemi". YÖK Yayınları, 2007.

